

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΧΡΟΝΙΑ Κ'. ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1923 ΤΕΥΧΟΣ 9-10 (778-9)

ΕΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Καθώς μακραίνει στην άπεραντωσιά του καιρού ο Ίσκιος του μεγάλου Ποιητή και παίρνει την ιερότητα των συμβόλων, κάθε δικό του γίνεται εθνικό κειμήλιο, μās μιλεί για τή ζωή του και μās φέρνει εξαιρετική συγκίνηση.

Δυό φορές την ένοιωσα τή συγκίνηση αὐτή, ἀγγίζοντας πράματα τοῦ Σολωμοῦ, ὕλικά μὰ και πνευματικά μαζί σημάδια πού ἄφησε τὸ ἥρωϊκό του πέρασμα ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτο. Ἡ πρώτη φορά ἦταν ἐδῶ και δεκαπέντε χρόνια, ὅταν ἤμουν φοιτητής. Τὴν ἐπιστήμη τῆς στοχαστικῆς Οὐρανίας ἐσπούδαζα, ὅμως ἀνάμεσα Ἀστρονομίας και Διαφορικῶν Λογισμῶν, ὁ «Λάμπρος» και οἱ «Ἐλεύθεροι Πολιτοκρημμένοι» ἦταν ἄλλη δροσιά και τὸ ξεκούρασμά μου. Καθόμουν σ' ἕνα σπίτι τῆς οδοῦ Κολωνοῦ. Μιά φτωχικιά φαμίλια, ξεριζωμένη ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ὑπενόκιαζε δωμάτια και μού εἶχε δώσει τὴ σάλα μὲ κάποια παλιά ἐπιπλα πού θύμιζαν χρόνους ξεπεσομένης ἀρχοντιᾶς. Ὁ πατέρας, ἕνας γέρος χρεωκοπημένος ἔμπορος. Ἡ μάνα, μιά συμπλαθητικὴ γοιούλα, πεσοὶ και κόκαλο. Τὰ δυὸ κορίτσια, ἡ Ζωὴ και ἡ Ζιλέττη, δυὸ νόστιμες κοπέλλες, λιγάκι ρομαντικῆς, πού ἀγαποῦσαν τίς καντσονέττες, τὰ φιόρα, τὰ ζαχαρωτά, και προσπαθοῦσαν μὲ κάθε τρόπο νὰ παντρευτοῦν οἱ καῦμένες.

Ἐνα χινοκωριάτικο δειλινὸ, τὴν ὥρα πού ἡ Ζωὴ μās ἐσερβίριζε τὸ σοῦϊ κ' ἐγὼ διάβαζι στὴ μελαγχολικιά Ζιλέττη τὸ λυπηρὸ τραγούδι τῆς «Φαρμακωμένης», μπῆκε ἄξαφνα ὁ πατέρας νὰ πάρῃ τὸ συνειθισμένο του τσιγαράκι ἀπὸ τὸ πάντα πρόθυμο πακέττο μου. Στάθηκε λίγο: «Ἄ, τὸν Κόντε Σόλωμο διαβάζετε;» και χάθηκε στὸ δωμάτιό του. Μὰ σὲ λίγο φανερώθηκε πάλι, ἔτριξε ἀπάνω στὸ τραπέζι ἕνα μικρὸ νόμισμα, λέγοντας, θριαμβευτικά: «Κοιτᾶτε!»

— Ὁθωνικὰ πεντάρα. Ἔ, λοιπὸν;

— Χμ, ἕνα ὄβολο, βέβαια. Μὰ ἔχει ἄλλη ἀξία τοῦτο. Ἀπάνου ἀπὸ πενήντα χρόνια τὸ φυλάω, γιατί μού τόχει δώσει ἐκεῖνος; ὁ Κόντε Σό-

λωμος! Μιά μέρα πού έκανε τόν περίπατό του στη Σπιανάδα, τόν έτριγυρίσαμε έμεις τὰ παιδιά. Παραφυλάγαμε τὸ πέρασμά του, κρατώντας γαζίες, γιατί ξέραμε πόσο τις ἄγαπούσε. Ἐκείνος χαμόγελασε, πήρε τὰ μοσκοβολισμένα λουλουδάκια, στεγνά ἔβγαλε και μᾶς μοίρασε ὄβολα. Σακολούθησε τὸ δρόμο του, κρατώντας τὸ καπέλλο στὸ χέρι, μὲ τὰ μαλλιά φουντωτά, κοιτάζοντας μακριά, εὐχαριστημένος. Τ' ἄλλα παιδιά τρέξανε νὰ πάρουν κάστανα, μὰ ἐγὼ τὸ φύλαξα τ' ὄβολάκι μου και τὸ πήγα στὸν πατέρα μου. «Φύλαξέ το, παιδί μου, μοῦ εἶπε, γιὰ θυμητικό. Θὰ σοῦ φέρονε γούρι.» Κ' ἔτσι τὸ φυλάω κλεισμένο στὸ σεντούκι μου ἀπάνου ἀπὸ πενήντα χρόνια. Μὲ θησαυρὸ δὲν τ' ἀλλάζω τ' ὄβολο τοῦ Ποιητῆ!

Δεύτερη φορά δοκίμασα τέτοια συγκίνηση, στὰν ἐδῶ και δύο χρόνια ὁ μακαρίτης Διευθυντῆς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Νικόλαος Κιάπτε μὲ κάλεσε ἕνα πρωτὶ στὸ Διευθυντήριο και μοῦ εἶπε ἀπλώνοντας ἕνα χειρόγραφο στὸ τραπέζι :

— Ἴδου ἕνα γράμμα τοῦ Σολωμοῦ, στὴν Ἰταλικὴ γραμμένο. Ἴσως και τὸ τελευταῖο του. Τ' ἀγόρασε ἡ Βιβλιοθήκη μας ἀπὸ τὸν κ. Ἴω. Στεφανάκη ἀντὶ ἑκατὸ δραχμῶν. Θὰ τὸ σφραγίσετε, θὰ τὸ καταγράψετε και θὰ τὸ παραδώσετε εἰς τὸ Τμήμα τῶν χειρογράφων.

Ἐπῆρα τὸ πολύτιμο αὐτόγραφο. Ἀναγώρισα ἀμέσως τὸ γραφικὸ χαραχτήρα τοῦ Σολωμοῦ ἀπὸ ἄλλα τσιγκογραφημένα χειρόγραφα του. Ἀπάνου σὲ καλῆς ποιότητος χαρτί, σὲ σχῆμα ὄγδοο, ἕνα γράψιμο τρεχοῦμένο, μὲ ψιλὰ γραμματάκια πού πρέπει νὰ προσέξη κανεὶς καλὰ γιὰ νὰ τὸ διαβάσῃ σωστά. Τὸ γράμμα εἶναι διλλωμένο, μετασηματισμένο σὲ φάκελλο, ὅπως συνείθιζαν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ και πίσω ἔχει τὸ ἑκπανάγραμμα.

Al Nobile

Signor Demetrio Conte Solomos

Zante

Στὴ μιὰ μεριά, χτυπημένο σὲ κόκκινο βουλοκέρι, ξεχωρίζει καθαρὰ τὸ Σολωμικὸ οὐκῶσημο. Στὴν ἄλλη, ἡ στρογγυλὴ σφραγίδα τοῦ τόπου ἀπὸ τὸν ὁποῖο στάλθηκε τὸ γράμμα : Corfù. Στὴν ἄκρη, ἡ ταχυδρομικὴ σφραγίδα τῆς Ζάκυνθος, ὀρθογώνια αὐτῆ: 11 Decembre. Τὸ κείμενο πιάνει δλάκρη τὴν πρώτη σελίδα και εἶναι τοῦτο :

Corfu 9 Decembre Still Nuovo.

Fratello ! Saprai già che da molto tempo viviamo circondati da mol-

te malattie e da molte morti. Le quali sono meno in numero ma più in intensità, e cambiarono di forma, e regnano sopra tutto i tifi. Io non voglio andare in Italia, e là-là non verò mai. Ond' io devo dirti, che il testamento fatto molti anni fa nel quale ti lascio tutto, fù presentato al Notano Manesi, che ora non esercita più. Al sette del mese passato venne a trovarmi un benevole nella solitudine del mio passeggio, e mi disse che quello era il giorno tuo onomastico. Io andai in casa e non feci altro che piangere. Ma il brindisi ch' io dimenticai, nel pianto, di farti, ti fu fatto da una santa famiglia, ch' io presi con me, per sprazione del buon Dio che ebbe pietà di me. Essa te lo fa ogni Domenica. Ond' io credo che presso il buon Dio ti gioverà.

il tuo D. S.

Ἡ μετάφραση, πιστὰ στὴν ἔγνοια, εἶναι τοῦτη:

Ἀδελφε! Θὰ ξέρης πὼς ἀπὸ πολλὸν καιρὸ ζοῦμε τριγυρισμένοι ἀπὸ πολλοὺς θανάτους καὶ πολλὰς ἀρρώστειες. Οἱ ὁποῖες λιγότεραν σὲ ἀρεθμό, μὰ γίνονται πῶς βαρεῖς καὶ κυριαρχοῦν πρὸ πάντων οἱ τύφοι. Ἐγὼ δὲ θέλω νὰ πᾶω στὴν Ἰταλία καὶ ἴσως-ἴσως δὲ θὰ πᾶω ποτὲ. Λοιπὸν πρέπει νὰ σοῦ πῶ ὅτι τῇ διαθήκῃ μου, καμωμένη ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια, στὴν ὁποία σοῦ τ' ἀφήνω ὅλα, τὴν ἔχω καταθέσει στὸ Συμβολαιογράφο Μάνεση, ποὺ τώρα δὲν ἐργάζεται πιά. Στὶς ἐπιτὰ τοῦ παρασμένου μηνὸς ἤρθε νὰ μὲ βρῆ ἓνα καλόβουλο πνεῦμα στὴ μοναξιά τοῦ περιπάτου μου καὶ μοῦ εἶπε πὼς τὴ μέρα κείνη ἦταν ἡ γιορτὴ σου. Ἐπήγα στὸ σπίτι κι' ἄλλο δὲν ἔκανα παρὰ νὰ κλαίω. Μὰ τὴν πρόποση ποὺ λησμόνησα, στὸ κλάμα, νὰ κάνω γιὰ σένα, στὴν ἔκτασι μιὰ ἁγία οἰκογένεια ποὺ τὴν ἔχω πάρει μαζί μου, ἀπὸ φώτιση τοῦ καλοῦ Θεοῦ ποὺ μὲ λυπήθημε. Ἀδελφὲ σοῦ τὴν κάνει κάθε Κυριακὴ. Πιστεύω λοιπὸν πὼς κοντὰ στὸν καλὸ Θεὸ θὰ σὲ ὠφελήσῃ.

Ὁ δικός σου Δ. Σ.

Στὸν εὐγενῆ Κύριο
ΔΗΜΗΤΡΙΟ ΚΟΜΗΤΑ ΣΟΛΩΜΟ
Ζάκυνθον (*)

(*) Ἐδῶ εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ καὶ τοῦτο: Πολλοὶ πιστεύουν (καὶ μάλιστα λόγοι μὲ ἐπίσημα ὀνόματα ἔγραψαν κίβλας) πὼς ἡ περιφημὴ δίκη ποὺ κίερανε τὴ ζωὴ τοῦ Σολωμοῦ εἶχε ὑποκινητὴ καὶ ἀνείδικο τὸν ἀδερφὸ τοῦ Δημήτριου. Πλάνη. Γιὰ νὰ μπεῖ στὴ θέση τῆς ἡ ἀλήθεια καὶ γι' ἀποκατάστασι τῆς μνήμης τοῦ στοργικοῦ ἀδερφοῦ, διηγώμαστε σύντομα ὅλη τὴν ἱστορία: Ὁ πατέρας τοῦ Ποιητῆ, ὁ Νικόλαος Σολωμός, εἶχε πάρει σὲ πρῶτο γάμο τὴ Μαργαρίτα Κάννη. Ἀδελφὸς ζοῦσε ἀκόμα ὅταν ὁ Νικ. Σολωμός ἔπιασε σχέσις μὲ

Τὸ χειρόγραφο καταχωρίστηκε μὲ ἀρ. 876)1921 στὸ «Βιβλίον ἀγορῶν» τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης. Δὲ φαίνεται σὲ ποῖο ἔτος τῷ γραφε ὁ Ποιητῆς, γιατί οὔτε στίς ταχυδρομικὰς σφραγίδες εἶναι σημειωμένο. Μὰ λογαριάζω πὼς θὰ γράφτηκε στὸ 1856, λίγο προτοῦ πεθάνῃ (9 τοῦ Φλεβάρη 1857). Ἐκεῖνη τῇ χρονίᾳ οἱ ἀρρώστειες θέριζαν τοὺς Κερκυραίους. Γιὰ νὰ μιλήῃ ὁ Σολωμὸς γιὰ τῇ διαθήκῃ του, σημαίνει πὼς τὸ προμήνυμα τοῦ κοινοῦ θανάτου κυρίευσεν τὴν ψυχὴν του. Ὅλη του ἡ καλωσύνη, τὸ φιλάδελφο αἰσθημα, ἡ πίστις του στὸ Θεό, δέχεται στήν ἐξομολόγησιν αὐτῇ πὺν κάνει στὸν ἀδερφό του Δημήτριον, στὸν ἴδιον πὺν τοῦ σιᾶθηκε πάντα κ' ἔμπιστος φίλος γιὰ κάθε τῆς καρδιάς του ἑλάφρωμα. Ἀληθινὰ Σολωμικὸ φῶς βγαίνει ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦτο, πὺν ἐρχεται νὰ μᾶς δείξῃ, μιὰ φορὰ ἀκόμη, τὸ μεγαλεῖο τοῦ Ποιητῆ, ὅλο τὸν πλοῦσιον, ἀγγελικὰ πλασμένον κόσμον τῆς ψυχῆς του.

Νοέμβριος, 1923. ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

μιὰν ὁμορφὴν Ζακυθινοπούλα, τὴν Ἀγγελικὴ Νικλή, καὶ τεκνοποίησε μαζί της τὸ Διονύσιον καὶ τὸ Δημήτριον. Στὸ 1802 πεθαίνει ἡ Μαρνέττα. Τότε ὁ Νικόλαος Σολωμὸς γιὰ νὰ νομιμοποιήσῃ τὰ δύο παιδιὰ του, στεφανώθηκε τὴν Ἀγγελικὴν στίς 28 Φεβρ. 1807 καὶ ἀκριβῶς τὴν παραμονὴν τοῦ θανάτου του.— Ἀπὸ τὸν πρῶτον γάμον εἶχε γεννηθεῖ ἓνας γιὸς, ὁ Ροβέρτος. Αὐτός, μετὰ τὸ θάνατον τοῦ πατέρα του, θέλησε νὰ ρίξῃ τὴν πατρικὴν διαθήκην, πὺν ὄριζε οἱ συγκληρονόμοι τοῦ Ροβέρτου εἶναι οἱ Διονύσιος καὶ Δημήτριος, μὲ τὴν ρητὴν ὑποχρέωσιν νὰ δώσουν προίκα στὴ χήρᾳ Ἀγγελικῇ, ἂν ἤθελε νὰ ξαναπαντρευθῇ. Ἡ Ἀγγελικὴ— πὺν ἦταν ἔγγυος μὲ κάποιον Ἐμμανουὴλ Λεονταράκη— τὸν ἐστεφανώθηκε, παίροντας ἑαυτὴν καὶ τὸ μερίδιόν της πὺν τὸ παραχώρησε στὸ νέο της ἄντρα τὸν προικοσύμφωνον τῆς 14 Αὐγούστου 1807. Μὰ τὴν ἴδιαν μέραν, ὁ Ροβέρτος κινεῖ δίκην ἐναντίον τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἀηλικίων Διονυσίου καὶ Δημητρίου. Οἱ ἐπιτρόποι αὐτοὶ ἦσαν οἱ Ν. Μεσσαλᾶς καὶ Ν. Δομνεγίνης. Ὁ Ροβέρτος τοὺς ἔλεγε πὼς ἡ χήρα ἦταν ἔγγυος καὶ τοὺς προσκαλοῦσε νὰ φροντίσουν γι' αὐτὴν, ἀφοῦ— σύμφωνα μὲ τὸ Κληρονομικὸ Δίκαιον— ἡ γέννησις παιδιοῦ ἔκανε ipso jure ἀκυρὴν τὴν διαθήκην τοῦ πατέρα τους Νικολάου.— Τὸ Δεκέβριον τοῦ 1807 ἡ Ἀγγελικὴ γέννησε ἀγόρι πὺν βαπτίστηκε στίς 10 τοῦ Φλεβάρη 1808 καὶ ὀνομάστηκε Ἰωάννης. Ἦταν γιὸς τοῦ Ἐμμ. Λεονταράκη, ὅπως ἤξεραν ὅλοι, μὰ ὁ Ἰωάννης, σὰ μεγάλωσεν, σκέφτηκε νὰ παρῆσθῃ τὸν ἑαυτοῦ παιδιὸν τοῦ Νικολάου κόμητος Σολωμοῦ, γιὰ νὰ πάρῃ μερίδιον ἀπὸ τὴν μεγάλην περιουσίαν. Σὲ ἡλικίαν 25 χρονῶν ἐρχεται ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν στὴ Ζάκυνθον καὶ γράφεται στὰ βιβλία τοῦ Ὑγειονομείου μὲ τ' ὄνομα Ἰωάννης Σολωμὸς Λεονταράκης. Ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁ Ποιητῆς ἔλειπε στὴν Κέρκυραν. Ἡ ἀπαίτησις τοῦ Ἰωάννη κοινοποιήθηκε στὸν Δημήτριον Σολωμὸν καὶ στὸν Ἰ. Γαλβάνην, πληρεξούσιον τοῦ Διονυσίου. Ἡ δίκην κινήσας πέντε χρόνια, πῆρε διάφορας φάσεις καὶ τελείωσε μὲ νίκην τῶν δύο ἀδερφῶν, στὰ 1838. Ντροπιασμένος ὁ Ἰωάννης Λεονταράκης, κληνημένος ἀπὸ τὴν δίκαιαν καταδρομὴν τῆς κοινωνίας, ταξιδεύτηκε. Πῆγε στὴν Ἀγγλίαν ὅπου καὶ πέθανεν.

Στ. Δ.